

**КОМПОНЕНТНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ
ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ
У КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Сьогодні очевидним є той факт, що професійне становлення студентів відбувається не лише в результаті цілеспрямованої педагогічної діяльності викладача, але й під впливом самого життя, довколишньої дійсності. Не виникає сумніву в тому, що найбільш важливу роль у професійному становленні студентів відіграють змістовні й процесуальні аспекти інноваційності освітнього процесу у вищому професійному навчальному закладі, які можуть бути забезпечені культурно-освітнім середовищем. У зв'язку з цим перед вищою школою стоїть завдання здійснювати професійне становлення студентів таким чином, щоб культурно-освітнє середовище вищого навчального закладу (ВНЗ) забезпечувало б формування таких якостей особистості майбутнього фахівця, які необхідні йому насамперед у період навчання для міжособистісної взаємодії і творчої активної майбутньої професійної діяльності.

Учені (К. Абульханова-Славська, Є. Белозерців, Б. Гершунський, Н. Крилова, О. Новіков, О. Шахматова та ін.) наголошують на необхідності моделювання культурно-освітнього середовища ВНЗ, зорієнтованого на опанування майбутніми фахівцями системи професійних знань, умінь і навичок, способів ділової міжособистісної взаємодії і творчого виконання своїх обов'язків, що в єдності виступає обов'язковою умовою і водночас основою успішності процесу формування конкурентоспроможності в майбутніх фахівців.

Учені відзначають, що від успішності самовдосконалення студентів у середовищі вищого навчального закладу, процесу самовизначення й самореалізації у професійному становленні залежить ефективність усієї подальшої професійної діяльності майбутнього фахівця. Тому в сучасній педагогічній науці особливої актуальності набуває проблема організації цілісного культурно-освітнього середовища, яке впливає на професійне становлення майбутнього інженера, усвідомлення своєї діяльності як креативно-особистісної.

Виходячи з вищезазначеного, можна констатувати: культурно-освітнє середовище ВНЗ, що розвивається як цілісність, на думку В. Козирева, включає три взаємопов'язані компоненти: освітній, мовний і міжособистісний. Ми беремо ці компоненти за основу в розгляді культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу (ВТНЗ). Перейдемо до детальнішого розгляду цих компонентів, оскільки вони входять до компонентного складу досліджуваного нами культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу.

Освітній компонент містить чотири основні структури: ціннісно-цільову, інформаційно-знаннєву, технологічну та результативну. Ці структури визначають свободу вибору між кожним студентом на шляху здобуття освіти.

Другий компонент – мовний, відбиває способи становлення мовної культури суб'єктів освітнього процесу.

Третій компонент – міжособистісний, характеризує ціннісно-смыслову поліфонію міжособистісних зв'язків і стосунків, суб'єкту взаємодію в середовищі ВНЗ.

На нашу думку, цей компонентний склад досить повно відображає структуру культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу. Але в той самий час удосконалення культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу передбачає, окрім наведених вище напрямів діяльності, акцент на культурному аспекті досліджуваного середовища і вбачає формування досвіду міжособистісної ділової взаємодії і також досвіду професійно-творчої діяльності, які в єдності відіграють провідну роль у становленні студента як майбутнього інженера. Ця позиція вимагає включити до компонентного складу середовища професійно-творчий і комунікативний компоненти.

При визначенні компонентів культурно-освітнього середовища ми звернули увагу на те, що людина в процесі еволюції створює для себе штучні середовища, які складаються з певних «неприродних» елементів; прийняття її іншими людьми, самореалізація, пізнання, творчість. При цьому культурні стандарти відіграють на меншу роль, ніж закони біологічного виживання. Стикаючись один з одним, вступаючи у взаємини, окремі індивіди починають створювати асоціації, що базуються на правилах спілкування, обміну й підпорядкування. Іншими словами можна сказати, що «притягуючись один одного, як крапельки ртуті (і знаходячись в реакції інших підтвердження власному існуванню), люди прагнуть виявити свою особистість як індивідуальність, вимагаючи від інших підтримки соціального стандарту». Отже, проведені дослідження дозволили визначити наступні компоненти культурно-освітнього середовища вищого технічного навчального закладу, які допомагають здійснювати процес професійного становлення студентів: *професійно-знаннєвий* компонент; *професійно-творчий* компонент; *комунікативний* компонент.

Професійно-знаннєвий компонент включає спектр освітніх і професійних цілей, припускає участь студентів у професійно-освітніх проектах, складання ними професійно-освітніх маршрутів і планів професійної самореалізації. Участь у різних видах навчальної діяльності створює умови для глибокого засвоєння знань, їх різноманітність дозволяє запропонувати кожному студентові самостійно здійснювати усвідомлений ним вибір. Для цього компонента культурно-освітнього середовища дозволяє студентові свідомо визначити власну позицію, індивідуальні перспективні цілі, способи, форми професійно-знаннєвої діяльності в період навчання у ВНЗ і на найближчі роки майбутньої професійної діяльності студента, що в сукупності призведе до його професійно-особистісного становлення як фахівця.

Професійно-творчий компонент проявляється в формуванні у майбутнього професіонала здатності до саморозвитку, цілеспрямованого застосування позитивних якостей своєї особистості, наявності оригінального стилю мислення, опанування майбутньої професії на високому творчому рівні. Цей компонент припускає розвиток професійної культури майбутнього фахівця, створює умову для трансляції нових цінностей, творчої самореалізації, можливостей і здібностей фахівця мислити творчо і застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

У якості наступного компоненту культурно-освітнього середовища виділяється *комунікативний компонент*, який проявляється у мовних та міжособистісних зв'язках і стосунках суб'єктів культурно-освітнього середовища. Серед них можна виділити взаєморозуміння, взаємовплив, взаємодію, міжособистісне спілкування. Комунікативний компонент характеризує ціннісно-смыслову поліфонію міжособистісних зв'язків і стосунків, суб'єкту взаємодію в середовищі ВНЗ. Комунікативний компонент проявляється в мовних та міжособистісних зв'язках і стосунках суб'єктів культурно-освітнього середовища. Серед них можна виділити взаєморозуміння, взаємовплив, взаємодію, міжособистісне спілкування.

Реалізація комунікативного компоненту проявляється у наступному: *приспосовування студентів до української культури за допомогою курсів “Ділова українська мова”, «Українська мова за професійним спрямуванням», проведення психолого-педагогічних тренінгів, робота у групах, що сприяло розвитку комунікативних здібностей студентів, ставленню до спілкування як до цінності, уміння само презентації*

Взаєморозуміння характеризується об'єктивним розумінням особистості партнера. Взаємовплив припускає зміну поведінки, відношення, думок і почуттів. Взаємодія має на увазі взаємодопомогу, сприяння, готовність зробити підтримку. Міжособистісне спілкування виражає здатність до емпатії, можливість обміну інформацією, прийняття і розуміння партнера партнером.

У сукупності для всіх компонентів середовища вбачає досягнення особистісно-діяльнісних індивідуальних і групових перетворень через формування системи ціннісних орієнтацій; припускає планування, відбір і розробку видів, основних типів, форм, методів і засобів індивідуальної і групової взаємодії; означає реалізацію найбільш доцільних типів, форм, способів і методів продуктивної міжособистісної і міжгрупової взаємодії, відбиває рівень групових і особистісних перетворень.

Також, слід звернути увагу на те, що культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу виконує ряд функцій: інтеграційну, ціннісно-узгоджувальну, функцію збереження української мови.

Інтеграційна функція забезпечує цілісність віддзеркалення різносторонніх проявів буття, обумовлених цілісністю людської особистості і замкнутістю процесу навчання на особистості того, хто навчається.

Ціннісно-узгоджувальна функція за рахунок спеціально створеної надмірності інформації дозволяє моделювати реальні ситуації успіху, що включають аналіз, порівняння, формулювання висновків щодо професійної самореалізації.

Функція збереження української мови культурно-освітнього середовища припускає особливу увагу до мови як до засобу організації уявлень про світ і його розуміння, як до найважливішого інструменту розумової діяльності, і до мови як показника культури особистості та її можливостей здійснювати ефект міжособистісної взаємодії.

Як ми бачимо, усі ці функції безпосередньо пов'язані з компонентним складом середовища і спрямовані на вдосконалення процесу професійного становлення студентів, і впливають на професійне становлення.

У зв'язку з тим, що культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу впливає на підготовку фахівця, вважаємо за доцільне до наведених функцій додати функцію професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця. Вона впливає не лише на засвоєння професійних знань, умінь і навичок, а й на навчання студентів міжособистісної взаємодії, а також на розвиток їх творчості у майбутній професійній діяльності.

Культурно-освітнє середовище вищого технічного навчального закладу, що детермінує ціннісно-сміслові входження особистості в загально-професійний простір студентів як суб'єктів, а його структурні компоненти сприяють професійно-особистісному становленню майбутніх інженерів у процесі міжсуб'єктної взаємодії і творчого перетворення предметної діяльності, спрямованої на формування системи професійних знань, умінь і навичок.

Отже, культурно-освітнє середовище ВТНЗ є простором професійної підготовки, в якому здійснюється навчальна діяльність студента, спілкування з оточенням, взаємодія і рефлексія, у зв'язку з побудовою багатоступінчастої професійно-інженерної освіти, методологічним орієнтиром виступає уявлення про її цілісність, неподільність професійної діяльності, про неможливість її «часткового» засвоєння. У контексті визначеного, культурно-освітнє середовище є відкритою до певної міри системою, яка самоорганізується.